

Dítě v pěstounské péči a rizika jeho psychického vývoje

PROF. PHDR. LENKA ŠULOVÁ, CSC.
**KONFERENCE: ŽIVOT BEZ RODIČŮ NENÍ
JEJICH VOLBA**
16.10.2019 - JIHLAVA

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Kraj Vysočina

Význam individuální péče v raném dětství

- Thomas Verny: Skrytý život nenarozeného dítěte, Kanada, 1983
- Zdeněk Matějček, Josef Langmeier: Počátky našeho duševního života, ČSSR, 1986
- Lenka Šulová: Raný psychický vývoj dítěte, ČR, 2004
- Hellbrüge-Mnichov,
- J. Bowlby,
- M. Mahlerová,
- A. Gessel, H.F.R.Prechtl....

Rozvoj komunikace rodič-dítě

- Prvotní komunikace biochemická (*organismus nevyvolá obrannou reakci vůči zárodku*)
- Neurohumorální komunikace (*podnět, emoce matky, Hypothalamus, signál pro endokrinní a vegetativní nervový systém matky a ty reagují. Hypothalamus plodu reaguje na chemické změny v matčině těle.*)
- Komunikace smyslová, behaviorální (*příkladně sladění pohybů fetu a matky*)
- Komunikace emocionální (*těšení se na dítě či jeho „nepřijetí“*)

Předpoklady pro harmonickou komunikaci matka-dítě

Protó-sociální chování na straně dítěte

- Úchop
- Úsměv
- Imprinting
- Oční kontakt

Senzitivní perioda na straně matky

- Zvýšená empatie
- Hormonální vyladěnost pro potřeby dítěte
- Intuitivní rodičovství (H. Papoušek)

Vazba jistá (attachment, přilnutí)

- Dítě v prvním roce života získává jistotu ve své okolí, v čitelnost chování matky a následně v sebe. Synchronní chování matka – dítě
- Dítě **EXPLORUJE**, možnost optimálního rozvoje.

Vazba nejistá, úzkostná, vzdorující

- Dítě nemá jistotu ve své okolí, v čitelnost signálů, které dostává, není si jisté podporou, reakcí, pomocí matky. Asynchronní chování matka-dítě.
- Je úzkostné, bojí se o svou matku, hlídá si jí, nevzdaluje se od ní, chudší podněty – NEEXPLORUJE, tím pomalejší rozvoj.

Vazba nejistá, úzkostná, vyhýbavá

- Dítě ví, že od matky nemůže očekávat podporu a že je matka někdy ohrožující. Dítě se jí vyhýbá, ale nemůže se bez její pomoci obejít.
- **JE V NEPŘETRŽITÉ TENZI.** Různé projevy tenze – sebepoškozování, neklid, nezískává adekvátní podněty, zpomaluje se rozvoj.

Nefunkční komunikace matka-dítě

- Vývoj nejisté vazby s matkou v prvním roce života (20% žen v populaci).
- Typy nejisté vazby (attachment) s dítětem jsou: *vyhýbavá, ambivalentní a dezorganizovaná*
- ***Otec pravděpodobně funguje jako nejpřirozenější kompenzace tohoto možného negativního vlivu***

Příčiny dysfunkčnosti primární vazby na straně matky

- *Biologické – genetické dispozice*
- *Psychologické*
 - *zvýšená úzkostnost*
 - *maniodepresivita a jiné*
- *Sociální – původní rodina, modely chování*
 - *komplikovaný vztah s vlastní matkou*
 - *aktuální rodinná situace*

Zaměření aktuálních výzkumů sledujících primární vazbu dítěte

- *Otázka trvalosti primární vazby*
- *Otázka vztahu primární vazby s výchovnými přístupy matky*
- *„Primární“ vazba s jinými (náhradními?) osobami – otec, sourozenec, vychovatelka*
- *Specifická chování dítěte vyvolávající dysfunkci primární vazby*

Raná komunikace ohroženého dítěte s biologickou matkou

Bio psycho somatická rizika ohroženého dítěte – biologická rodina

- Výživa
- Abúsy (FAS, detoxikace, dilema kojení)
- Životní způsob
- Řetězení negativních modelů chování
- Nechtěnost
- Asynchronní komunikace či interakce s biologickou matkou
- Význam rané péče o dítě

Co pěstounská péče kompenzuje v raném vývoji dítěte především

Význam individuální péče pěstounů o dítě v raném věku?

- Socioemocionální vývoj, sociální vztahy a jejich kvalita, mezigenerační poselství
- Řečový vývoj, schopnost komunikace
- Vývoj autonomie, sebeobsluha
- Sebepojetí
- Formování identity, zrození psychologického „Já“

Význam individuální péče o dítě v raném věku?

- Integrace reálné matky v mentální reprezentaci dítěte
- Ambivalence vůči matce (černobílé vidění světa)
- Reakce na projevy negativismu dítěte milující osobou
- Interiorizace základních norem
- Morální a etický vývoj

Zrození psychologického „Já“ dle Margarety Mahlerové

- Normální autismus – 1.-2. měsíc
- Normální symbióza – 2.- 4. měsíc
- Separace a individuace 4.m - 4. rok
 - diferenciace – 4.m - 10.m
 - procvičování** – 10. -16.m, elastické pouto
 - navazování přátelských vztahů 16.-25.m**
 - individuace – 25. - 36.m – zrození psychologického „Já“**

Rizika působení pěstounů na dítě v péči

- Většinou rozhodnutí a přesvědčení především jednoho člena rodiny, ostatní se podřídili a po příchodu dalšího člena rodiny nastávají u nich hlubší problémy s adaptací na situaci
- Rodinné vztahy v pěstounské rodině (biologické děti, prarodiče, vztah mezi pěstouny)
- Motivace pěstounské rodiny (užitečnost a altruismus, bezdětnost, finanční situace, smysluplnost)
- Schopnost zvládat zátěž na straně pěstounů
- Samostatné téma prarodiče (pěstouni, rodiče pěstounů)
- Komplementarita vztahů dítě a pěstouni.....

Rizika působení dítěte v péči na rodinu pěstounů

- Míra deprivace dítěte osobnostní typ, resilience??
- Samostatná problematika biologických dětí - paradoxy, významný věk, pohlaví, osobnost....
- Krize vztahu způsobené věkem dítěte – dospívání
- Hledání vlastních biologických kořenů v dospívání (zklamání pěstounů)
- Situační krize – nástup do školy
- Jiné rodinné koalice
- Pěstounská péče na přechodnou dobu- diskuse

Význam rodiny pro dítě

Rodiče poskytují svému dítěti v průběhu přirozených společných aktivit ničím nezastupitelný komplementární model chování dvou pohlavních pólů zastoupených v přírodě. **Jakékoliv nahrazování rodičů v jeho prvních letech života komplikuje dítěti do značné míry chápání signálů, které mu okolní svět vysílá, nejsou-li mu předem zprostředkovány v přirozené interakci s rodiči.**

Co rodina zajišťuje dítěti

- Nejuniverzálnější **socializační činitel**
- Poskytuje identifikační vzory, včetně předpokládaného chování muže a ženy
- Učí jedince reagovat žádoucím způsobem a poskytuje mu sociální normy.
- Uplatňuje se jako regulátor chování
- Umožňuje mu praktické ověřování získaných dovedností
- Nechává ho pochopit kontinuum života a mezigenerační řetězení
- ***V rodině se vytváří vztah k sobě samému, personálnímu okolí i společnosti jako celku***

Literatura:

- × **Šulová, Lenka, Zaouche-Gaudron, Chantal**, *Předškolní dítě a jeho svět – L'enfant dans l'age préscolaire et son monde*, Praha, Karolinum, 2003, 458 s.
- × **Šulová, Lenka**, *Raný psychický vývoj dítěte*, Praha, Karolinum, 2004
- × **Šulová, Lenka**, *Position de l'enfant en République Tchèque et problématique des crèches*, in: *Bergonnier-Dupuy, g.: L'enfant, acteur et/ou sujet au sein de la famille*, Ramonville St. Agne, Érès, 2005, 169-182
- × **Šulová, L.**: *Rodina funkční a dysfunkční. Právo a rodina*, č. 1, 8. ročník, Praha, Linde, 2006, str. 8-12

Literatura:

- × **Šulová, L.:** *Psychická deprivace a traumatizace. In: Kolektiv autorů, Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. IREAS, 1. vydání, Praha, 2007, str. 87-99 (celé dílo 229 stran)*
- × **Šulová, L.:** *Prevence psychosociální patologií – Prevence začíná v raném dětství. In: Fait, T., Vrablík, M., Češka, R. a kol.: Preventivní medicína, Maxdorf Jessenius, Praha, 2008, str. 467-495*
- × **Šulová, L., Morgensternová, M.:** *Children's issues in the Czech Republic. In: Limage Leslie (Ed). Children's Issues in Europe, Vol. Europe, Encyclopedia of Children's issues worldwide under general editorship of Irving Epstein. Greenwood Press, New Jersey 2008, 63-87*

- × **Šulová, L.:** *Sexuální výchova na školách*, In: Weiss, P. (ed.): *Sexuologie*, Grada, Praha, 2010
- × **Šulová, L., Fait, T., Weiss, P. (eds.):** *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*, Praha, Maxdorf, 2011, 439 str.
- × **Šulová L., Pourtois, J.P., Desmet, H., Kalubi, J.C. (eds.) (2018):** *La qualité de vie de l'enfant aujourd'hui/Children's quality of life today*, Czech-in, Praha, 308 str.
- × Doporučit některé DP
- <http://pastprojects.czech-in.cz/aifref2017prague.cz/>